

Laidiens: 05.03.2004., Nr. 36

Ministru kabineta noteikumi Nr.114

Rīgā 2004.gada 2.martā (prot. Nr.9 25.§)

Noteikumi par personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī to identifikāciju

Izdoti saskaņā ar Valsts valodas likuma 19.panta trešo daļu un 23.panta trešo daļu

1. Vispārīgie jautājumi

1. Noteikumi nosaka latviešu literārās valodas normas citvalodu cilmes personvārdu (fiziskas personas vārda (vārdu) un uzvārda (dubultuzvārda)) atveidē (personvārdu izteikšanā ar latviešu valodas skaņām un burtiem atbilstoši citvalodu īpašvārdu atveides noteikumiem) un lietošanā, kā arī citvalodu personvārdu atveides pamatnoteikumus latviešu valodā un kārtību, kādā personvārdi rakstāmi un identificējami dokumentos neatkarīgi no to cilmes.

2. Noteikumu mērķis ir nodrošināt personvārda rakstības atbilstību latviešu valodas normām un aizsargāt personu pret nepamatotu tās vārda un uzvārda pārveidošanu, kā arī pret iestāžu atteikšanos atzīt tāda personas dokumenta piederību attiecīgajai personai, kurā tās vārda un uzvārda ieraksts atšķiras no ieraksta citā (agrāk izdotā) šīs personas dokumentā.

3. Personas vārds un uzvārds ir šīs personas privātās dzīves neatņemama sastāvdaļa, un tās ierobežojums, atveidojot vai pielīdzinot personas vārdu vai uzvārdu, pieļaujams tikai leģitīmu mērķu sasniegšanai.

2. Latviešu literārās valodas normas personvārdu rakstībā un lietošanā

4. Latviešu valodā oficiālo personvārdu sistēmu veido vārdi un uzvārdi. Latviešu valodā lieto vispirms vārdu, pēc tam uzvārdu.

5. Personvārdi iekļaujas latviešu valodas gramatiskajā sistēmā.

6. Personvārdu rakstībā lieto tikai oficiālā latviešu valodas alfabēta burtus:

6.1. lielos burtus – A, Ā, B, C, Č, D, E, Ē, F, G, Ģ, H, I, Ī, J, K, Ķ, L, Ļ, M, N, Ņ, O, P, R, S, Š, T, U, Ū, V, Z, Ž;

6.2. mazos burtus – a, ā, b, c, č, d, e, ē, f, g, ģ, h, i, ī, j, k, ķ, l, ļ, m, n, ņ, o, p, r, s, š, t, u, ū, v, z, ž.

7. Personvārdi ir valodas vienības – īpašvārdi personas nosaukšanai. Personvārdus raksta ar lielo sākumburtu.

8. Latviešu valodā ir divi galvenie personvārdu lietošanas un rakstības principi:

8.1. personvārda īpašnieka dzimumu gan latviskas cilmes, gan citvalodu cilmes personvārdos (izņemot nelokāmos personvārdus) norāda vīriešu dzimtes vai sieviešu dzimtes lokāmās galotnes;

8.2. citvalodu personvārdus latviešu valodā atveido atbilstoši to izrunai oriģinālvalodā (valoda, kurā ir uzrakstīts kāda teksta oriģināls) un iekļauj latviešu valodas gramatiskajā sistēmā.

9. Latviešu valodā personvārdiem (tāpat kā citām lokāmajām vārdu šķirām) gramatiskās nozīmes - dzimti, skaitli, locījumu - izsaka ar lokāmajām galotnēm. Galotne atkarībā no konteksta ir mainīga.

10. Personvārdus lieto pamatformā (vienskaitļa nominatīvā) un citos locījumos (atkarībā no teksta). Personvārda galotni nosaka latviešu valodas gramatikas likumi un normas.

11. Personvārdus raksta saskaņā ar latviešu valodas pareizrakstības noteikumiem:

11.1. patskaņu garuma apzīmēšanai lieto horizontālu svītriņu virs patskaņa burtā (nevis patskaņu dubultojumu vai *h* aiz patskaņa);

11.2. personvārdu atveidē nelieto šādus līdzskaņu dubultojumus: *bb, cc, dd, ff, gg, hh, kk, pp, ss, tt, vv, zz*;

11.3. nelieto no citām valodām aizgūtas līdzskaņu kombinācijas *ch, ck, dt, th, tc, tz*, kuras latviešu valodā raksta un izrunā šādi: *h, k, t, c*;

11.4. personvārdos patskaņa priekšā saglabā līdzskaņu *ll, ll, mm, nn, ņņ, rr* dubultojumus, piemēram, *Nolle, Tiļļa, Pommers, Svenne, Viņņiks, Karro (bet Erss, nevis Errss)*. Latviešu valodā līdzskaņu dubultojums pirms patskaņa nav raksturīgs, piemēram, *Ķerāns* (nevis *Ķerrāns*), *Zuments* (nevis *Zumments*), *Eniņš* (nevis *Enniņš*), *Danenbergs*;

11.5. līdzskaņu dubultojumu saglabā salikteņos un atvasinājumos ar priedēkļiem, piemēram, *Pussars, Mazzariņš, Atteka* (bet *Atāls*);

11.6. ar burtu *o* apzīmē trīs skaņas: īso patskani [o], garo patskani [ō] un divskani [uo].

12. Personvārdus loka pēc lietvārdu parauga. Latviešu valodā vīriešu dzimtē tiem ir galotne *-s, -š, -is, -us* (var būt arī galotne *-a* un *-e*), sieviešu dzimtē – *-a, -e, -s*, arī *-us*.

13. Personvārdiem (tāpat kā vispār lietvārdiem) latviešu valodā galotne ir arī vienskaitļa nominatīvā atšķirībā no daudzām citām valodām, kurās galotne ir tikai atkarīgajos locījumos, piemēram, igauņu uzvārds *Sirel* (*Sireli - Sirelit*), atveidots latviešu valodā, vīriešu dzimtē ir *Sirels*, sieviešu dzimtē – *Sirela*.

14. Sieviešu dzimtē galotne *-s* var būt tikai uzvārdiem – VI deklinācijas vārdiem, piemēram, *Dzelzs, Grunts, Klints*. Šādā gadījumā atbilstošie vīriešu uzvārdi ir ar tādām pašām galotnēm kā sieviešu uzvārdi, tikai ar atšķirībām datīvā (*Klintij - Klintim*).

15. Latviešu valodā nelokāmi (tādi, kas nemainās ne dzimtē, ne locījumā) ir citvalodu cilmes vārdi un uzvārdi, kas beidzas ar *-o, -ā, -ē, -ī, -ī, -u, -ū*, piemēram: *Uiibo, Utņo, Ostreiko, Paukštello, Dimčenko, Arumā, Šņē, Linē, Jakobi, Martinelli, Bari, Amadu, Eminesku, Foršū*. Nelokāmos uzvārdos vīriešu un sieviešu uzvārdu forma latviešu valodā ir vienāda (piemēram, *Ronaldo, Savčenko, Dimā, Delakruā, Verdi, Gaprindašvili, Kamī, de Viši, Monteskjē, Rišeljē, Ronaldinju, Saramandu, Kocebū*).

16. Personas uzvārda galotni latviešu valodā nosaka šīs personas dzimums. Arī uzvārda īpašnieka dzimumu latviešu literārajā valodā norāda atšķirīgās dzimtes galotnes: *Kalniņš - Kalniņa, Leitāns - Leitāne, Priednieks - Priedniece*, arī gadījumos, ja uzvārda pamatā ir sugasvārds, kam ir tikai vīriešu dzimtes vai tikai sieviešu dzimtes forma: *krauklis - bet: Krauklis - Kraukle, lapiņa - bet: Lapiņa - Lapiņš*. Uzvārdu dzimtes formu noteikšanā attiecīgā sugasvārda dzimte nav nozīmīga, piemēram:

bērzs - bet uzvārdā *Bērzs* un *Bērza*

bērziņš - bet uzvārdā *Bērziņš* un *Bērziņa*

gailis - bet uzvārdā *Gailis* un *Gaile*

cielava - bet uzvārdā *Cielavs* (var būt arī vīr. *Cielava*) un *Cielava*

eglīte - bet uzvārdā *Eglītis* (var būt arī vīr. *Eglīte*) un *Eglīte*.

17. Vīrieša uzvārdam var būt sieviešu dzimtes galotne -a, -e, jo latviešu valodas lietvārdu sistēmā ir kopdzimtes vārdi ar šādām galotnēm pamatformā (*aizmārša, auša, tiepša, balamute*) un locījumu galotnēm gan sieviešu, gan vīriešu dzimtē (*aušai - aušam, balamutei - balamutem*).

18. Latviešu valodā sieviešu uzvārdus veido un lieto ar attiecīgajām sieviešu dzimtes galotnēm.

19. Veidojot sieviešu uzvārdus, par pamatu ņem vīriešu uzvārda formu un vīriešu dzimtes galotni aizstāj ar atbilstošo sieviešu dzimtes galotni.

20. Atbilstoši latviešu valodas gramatikas likumiem sieviešu uzvārdos nelieto vīriešu dzimtes galotnes.

21. Gan vīrieša, gan sievietes personvārds var būt ar galotni -us (ar atšķirībām datīvā), piemēram, *Mikus Grigus - Mikum Grigum, Anna Grigus - Annai Grigui*.

22. Uzvārdiem, kuru pamatā īpašības vārds, ir īpašības vārdiem raksturīgās nenoteiktās galotnes -s, -a (*Stalts, Stalta*) vai noteiktās galotnes -ais, -ā (*Čaklais, Čaklā*):

22.1. ja vīriešu dzimtes uzvārds atbilst īpašības vārdam ar noteikto galotni -ais, sieviešu uzvārdu formas veido tāpat kā attiecīgo īpašības vārdu sieviešu dzimtes formas:

Baltais - Baltā

Bagātais - Bagātā

Resnais - Resnā

Salnais - Salnā

22.2. uzvārdus ar īpašības vārdu noteikto galotni lieto tāpat kā citus uzvārdus ar galotni -ais (pat ja tajos nav tiešas atbilstmes latviešu valodas īpašības vārdiem), piemēram:

Režais - Režā

Turlais - Turlā

Gaidais - Gaidā

Dabrais - Dabrā

23. Ja viena un tā paša uzvārda varianti ir dažādas dzimtes formas, uzvārdu lieto atbilstoši uzvārda īpašnieka dzimumam. Ja vīriešu dzimtes forma lietota sievietes uzvārdā, to aizstāj ar sieviešu dzimtei atbilstošu formu, piemēram, *Vilks - Vilka, Zutis - Zute*.

24. Ja vienas ģimenes vai vienas personas uzvārds ir lietots dažādos variantos – gan literārā, gan izloksnes formā, izvēlas un turpmāk dokumentos norāda (ja persona piekrīt) literārās valodas formu, piemēram, ir lietotas formas *Balodis* un *Bolūdis*, ieteicamais variants *Balodis*. Izloksnes formu (*Elksnis, Leidums, Pormalis*) lieto gadījumos, ja tā ir izplatīta un persona to vēlas.

25. Kopējas cilmes uzvārdus ar atšķirīgu galotni (*Ārgalis - Ārgals, Ķezberis - Ķezbers, Priedīte - Priedītis*), izskaņu (*Purvītis - Purviņš, Virkavs - Virkaus, Zicāns - Zicēns*) vai citu fonētisku vai morfoloģisku elementu (*Brusubārda - Brusubārdis - Brusbārdis*) nevienādo, izņemot pielīdzināšanu vienas ģimenes ietvaros, ja šīs personas to vēlas.

26. Ja uzvārds beidzas ar izskaņu *-aus*, galotnes priekšā saglabā divskani *-au*: *Laus - Laua, Zaus - Zaua, Janaus - Janaua, Virkaus - Virkaua, Blūmenaus - Blūmenaua*. Divzīlbīgos un vairākzīlbīgos vārdos divskani *-au* atveido arī ar izskaņu *-avs (-ava)*, piemēram, *Beltavs - Beltava, Maldavs - Maldava, Virkavs - Virkava*.

27. Latviskas cilmes uzvārdos, kuriem atbilst latviešu valodas sugasvārdi ar galotni *-is*, lieto sugasvārdam atbilstošo formu ar galotni *-is* (II deklinācija): *Asaris, Balodis, Cīrulis, Lūsis, Osis, Prūsis*. Galotne *-is* latviešu valodā ir arī uzvārdos ar izskaņu *-ainis, -elis, -ulis, -ieris, -manis, -aitis, -eitis, -ītis, -ietis*, piemēram, *Aglonietis* (nevis *Agloniets*), *Šūmanis* (nevis *Šūmans*).

28. Vīriešu uzvārdiem ar galotni *-s* atbilst sieviešu uzvārdi ar galotni *-a* vai galotni *-e*:

28.1. vīriešu uzvārdiem ar galotni *-s* atbilstošus sieviešu uzvārdus ar galotni *-a* veido:

28.1.1. no vienzīlbīgiem uzvārdiem, piemēram, *Vilks - Vilka, Sils - Sila, Kalns - Kalna, Celms - Celma, Balts - Balta*;

28.1.2. no uzvārdiem ar izskaņām *-ēns, -ums, -uks, -ājs, -ējs, -tājs, -užs, -avs, -ens*, piemēram:

Gulēns - Gulēna

Sālījums - Sālījuma

Eiduks - Eiduka

Arājs - Arāja

Sējējs - Sējēja

Dziedātājs - Dziedātāja

Linužs - Linuža

Silavs - Silava

Avens - Avena

28.2. no uzvārdiem ar izskaņām ar *-bahs, -dorfs, -bergs, -baums, -ičs, -ics, -ins, -ovs*, piemēram:

Švarcbahs - Švarcbaha

Bendorfs - Bendorfa

Veinbergs - Veinberga

Rozenbaums - Rozenbauma

Jurevičs - Jureviča

Derkevics - Derkevica

Logins - Logina

Petrovs - Petrova

28.3. no uzvārdiem, kuru pamatā ir īpašības vārds ar nenoteikto galotni *-s*, piemēram:

Balts - Balta

Stalts - Stalta

Sarkans - Sarkana

29. Vīriešu uzvārdiem ar galotni *-s* atbilstošus sieviešu uzvārdus ar galotni *-e* veido:

29.1. no uzvārdiem ar izskaņām *-ants, -ars, -arts, -āns, -ārs, -āts, -ents, -erts, -gals, -kalns, -mals, -onts*, piemēram:

Porgants - Porgante

Dzintars - Dzintare